

V tem pa je nekdo jel odklepati vrata in v sobo je stopil prijaznega obraza Topolščak.

Ni se nam ohranilo poročilo, kaj in kako sta besedovala in ukrepala ta dva moža skoro poldrugo uro, kajti toliko časa se je po déklinem računu mudil Miklavž pri Klandru; le to je gotovo, da je dobil mešetar še dober zajutrek — meseno klobaso in polič vina, kar je najvišje cenil — in da sta se oba moža ločila jako prijazno.

»Kako posebno kupčijo morata imeti;« ugenila sta hlapca in dekla, razpravljajoč v hlevu ta nenavadni, važni dogodek.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Beiträge zur altbulgarischen Conjugation, von Oskar Wiedemann.

Spb. 1886, 8°, str. 154.

Do zdaj ni bilo spisa, kateri bi nam bil podal statističen pregled glagolskih oblik staroslovenskega jezika, iz kterega bi bili mogli razvideti v kakem številu, malem ali velikem, se nahajajo te ali one oblike glagola v posameznih spomenikih, v kterem razmerji stoje v tem obziru cirilski spomeniki z onimi z glagolico pisanimi, s kratka manjkalo je spisa, kateri bi nam bil podal vse gradivo glagolskih oblik na isti ali podobni način, kakor je to v Scholvinovem spisu gledé stsl. sklanje. To veliko praznino izpolnil je Wiedemannov spis, kteremu se na vsaki strani spoznava ogromen trud in velika marljivost.

Porabil je vse prave stsl. spomenike, tudi one, ktere je Geitler izdal (euchologium), glagolski spomenik manastira Sinai brda in psalter glag.) in cod. marianus, tako, da je njegovemu spisu podlaga mnogo obširnejša od one Scholvinovemu spisu, kateri ni mogel omenjenih spomenikov porabiti, ker še niso bili takrat znani ali izdani. Da se ni oziral na stare kijevske fragmente, mora se le odobravati, ker oni ne pripadajo k panonskim spomenikom. — Samo po sebi je pri tako obilnem gradivu razumevno, da je pisatelju časih kaka oblika ušla in da niso njegove številke vedno popolnoma natančne; a tega mu ne bode v zlo štel, kdor vé, kako je tako delo utrudljivo. Pisatelj ne podaje nam samo vsega gradiva in ne našteva posameznih oblik, nego skuša tudi razložiti mnogo do zdaj precej nejasnih oblik — seveda mu je bilo zbiranje gradiva prvo in glavno — tako n. pr. *bimw*, *bq*, aor. na — *olv*, comparativ, impf. *možaaolv*, *gvnati* nasproti *ženq* itd. Če tudi ne bo obveljala ta ali ona razlaga, to se mora vendar priznati, da je v

marsičem pravo pogodil ali saj bolje pojasnilo podal od do zdaj navadnega. V ostalem omenjam samo sledeče.

Na prvih straneh našteva vire t. i. panonske spomenike, iz katerih je zajemal in med njimi tudi evangelij novgorodski. To hibo je pisatelj najbrž iz uvoda Miklos. Formenlehre in Paradig. posnel, kajti ta evangelij je, kakor je prof. Jagić Archiv V. 689. pokazal, staroruski in ne staroslovenski spomenik. Treba je tedaj, da se v knjigi prečrtajo vsi primeri iz tega evangelija, posebno onih 26 ali 27 — *tv* mesto panonskega — *tv*, kateri ravno svedočijo, da to ni pravi stsl. spomenik. Ali to ne kvari spisa, ker je k sreči obseg tega evangelija ali bolje rečeno fragmenta tako mal in neznaten, da se ne more v poštev jemati nasproti ostalim spomenikom.

Knjiga obseza šest poglavij. V prvem obravnava končnice (str. 4—27), drugemu je naslov: Zur Bildung der Modi (str. 27—38), prav zanimivo poglavje, tretjemu: Zu den Tempusstämmen (str. 38—110), v četrtem govori o imperfektu (str. 110—128), v petem o deležnikih (128—142), v zadnjem o nedoločnikovem deblu (143—154).

Na str. 4.—6. so sestavljene oblike 1. sgl. na — *mv* m. pravilnega — *mv* in mi razvidimo, da samo cod. zografos in cloz. imajo skoraj izključljivo pravilne oblike, v ostalih spomenikih pa razven edine savine knjige močno prevaguje — *mv*. Isto velja o imper. na *šdv*, kateri se nahaja samo z mehkim poluglasnikom *v* edino v cod. zogr.; vsi drugi spomeniki imajo v veliki večini — *šdv*; edina izjema je še psalt. Geitlerjev. Seveda pri — *šdv* nasproti — *šdv* ni treba misliti na trdo izreko: *z* m. *v* je tukaj pravo pisna navada. Za tem našteva pisatelj vse slučaje, v katerih v 3. sgl. aorista pristopa še sedanjikova končnica *tz*; teh je pri glagolih I. 5. 324 slučajev, a samo 112 brez tega *tv*. Samo v cod. suprasl. so te oblike brez — *tv* v večini. Tudi pri glagolih I. 7. je več oblik (aor.) *s* — *tz*, kakor onih brez njih (22:16). Na str. 24. govori o razlagi 3. sgl. in pl. na — *tz* m. pričakovanega — *tv* v panonskih spomenikih, tedaj o stvari, o kateri se je v zadnjih letih dovolj pisalo in se pridruži Brugmannu, kateri K. Z. XXVII, 419 trdi, da se mora ločiti *tz* od *tv*, in smatra *beratz* za injunctiv (t. j. nepristen conjunctiv), h kateremu je pristopila partikula *u*, slov. *z*. Njemu je tedaj *beratz* kakor tudi 1. sgl. (Morph. Unter. I. 145.) injunctiv. Prvo tolmačenje je jako dvomljivo.

Uzrok, da hoče prof. Brugmann 3. pl. *beratz* od *berato* ločiti in za injunctiv smatrati, je ta, da si ne more na drug način tolmačiti *z* m. pričakovanega *v* (kateri se v staroruskih spom. nahaja) v panonskih spomenikih. Dokler pa ni popolnoma nemogoče te prikazni razložiti, ne gre ločiti brez tehtnih uzrokov — in takih ni navedel Brugmann — tako blizo stoječih in sorodnih oblik. In res nas nič ne sili reči, da se nikakor ne dá

tz iz *tv* razložiti v omenjenih slučajih ¹⁾). Že prof. Baudouin de Courtenay — kar je tudi Wiedemannu znano — izrekel je v svoji knjigi „Podrobnaja programma lekcij v 1877—1878 učeb.“ g. str. 190, da moremo tukaj „prinjato fonetičeskij proces otverdénija mjagkih soglasnyh v koncě slov“. Tak proces „otverdénija“ ne vidimo samo v jugoslovanskih narečjih — in k tem vendar pripada tudi staroslovenščina, nego celo v ruskem jeziku, kateri med slovan-skimi jeziki najnatančneje loči reflekse stsl. *z* in *o*. Tako je, kakor je prof. Jagić Archiv VI, 296 povdarjal, da je iz stare mehke končnice — *mv* v instr. postalo *mz*, tako so tudi nekđaj mehke skupine *ca*, *ča*, *ža*, *žda* *ša* v sedanji ruščini trde. Zakaj bi se tedaj ne dalo kaj enakega misliti v stsl., in to še poprej kakor v ruščini. Ali lahko se ugovarja, zakaj se pa tudi v drugih slučajih ni spremenil *tv* v *tz* n. pr. zakaj ne smemo za prave stsl. oblike smatrati *vlastz*, *kostz*, *patz* (ktere res nahajamo tudi s trdim poluglasnikom *z*), nego samo *vlastv*, *kostv*, *patv*? Na tak ugovor odgovoril je že Baudouin de Court. in rekel, da se je mehkost ohranila v teh slučajih, ker so vsi drugi skloni teh besed tudi mehki, ker so tedaj omenjene oblike obvarovane „od etogo fonetičeskago izmėnenija protivodėjstviejem so storony čutija rodstva s drugimi formami“; na *kostv* etc. so vplivale tedaj oblike gen. *kosti*, dat. *kosti*, in str. *kostija*, nom. pl. *kosti* itd. V našem slučaju je pa *tv* stal popolnoma osamel in se ni mogel naslanjati na sorodne mehke oblike in dovolj upirati onemu nagonu, ktereга zapazimo pri vseh jugoslovanskih jezikih, nagonu „otverdénija“. Nekoliko vplival je najbrž tudi zaimek *tv*, kakor je to R. Brandt, Грамм. Зап. I, 3 16 opazil. Mi vidimo tak odnošaj med zaimkom in glagol. končnicami: v dvojini — vě in zaimek tudi vě, posebno pa v 2. in 3. os. dvoj., v kterih je smatral časoma jezik — ta za končnico mož., a — te za žen. in sred. spol. To je opaziti tudi v 1. pl., kjer je nastopila končnica *my* že v starih spomenikih in se je tako 1 pl. izjednačila z nom. pl. prve osebe zaimkove (*my*). K temu se še sledeče pridruži. V pat. mib. nahajamo oblike *kupecotz*, *dėtištostz* in v bon. *patostv* (Mikl. Asl. Lautl³. 81). Kako hočejo to zastopniki injunctiva in teorije ločitve tolmačiti? Gotovo ne bo nikdo trdil, da se tudi v tem slučaju mora n. pr. suf. — *otv* (*kupecotz* = *kupecv* + *tv*) ločiti etimologično od — *otv*. Ti slučajji, mislim, dokazujejo dovolj jasno v južnih narečjih proces „otverdénija“ in govore proti razlagi Brugmannovi. Ta proces je v južnoslovanskih jezikih vedno bolj in bolj prodiral in s časoma popolnoma nadvladal. Tako si imamo tudi razložiti, da nadomestuje v teh jezikih trd samoglasnik *e* ali *a* (o) stsl. poluglasnika *v* in *o*; refleks stsl. mehkega poluglasnika je tedaj trd samoglasnik.

¹⁾ Tudi prof. Jagić se je odločno in temeljito izrekel proti razlagi Brugmannovi, in izreči moram kar odkritosrčno, da me je spodbudila samo ta izjava mojega spoštovanega učitelja, da sem začel premišljevati o tej stvari; inače bi še vedno bil prisegal na razlago Brugmannovo.

Nekteri jeziki n. pr. poljščina in velikorusčina, razločujejo še zdaj refleks mehkega poluglasnika od trdega.

Na str. 27.—30. našteva pisatelj pod naslovom: Zum Optativ des Praesens vse imper. I. 7. in V. 2. na *a* (ѣ) in na *i*, in mi razvidimo, da so v merodajnih spomenikih prvi navadnejši; ali v razlago teh oblik se ne spušča. Jako zanimiva je njegova razprava o *bimv*, *bi* itd., ktere oblike on ne smatra kakor Jagić in Brandt za sedanjikov optat., nego za optat. aorista in jih primerja s staroindiskim *bhūjām*, *bhūjās*, *bhūjāt* (str. 35). Glasoslovno se ne upira nič tej razlagi. Jagićeve razlage ni hotel sprejeti, češ „ein Grund für die Umformung in *bimv*, **bite* (dafür biste) lässt sich nicht finden“. Mi bi namreč imeli pričakovati gotovo v pl. **bēm̃v*, **bēte* — samo ѣ je glasoslovno opravičen — kakor tudi imamo *pletēm̃v*, *pletēte* nasproti sgl. *pleti*. Res ni jasno, zakaj ni **bēm̃v*, **bēm̃v* itd., ali ravno glede zgodovine in razvitka stsl. ѣ je še mnogo nejasnega. Saj ne vemo, zakaj je v nom. pl. *rabi* a v loc. sgl. *rabě*, zakaj je tedaj časih *ě* nepremenjen ostal, časih se je pa spreobrazil v *i* v istem položaji. Sam pisatelj je dobro omenil, da bi m. *dōšti* imeli pričakovati **dōšta*; zakaj, tega ne vé povedati tudi on. Morda je 2. in 3. sgl. *bi* na du. in pl. vplivala, posebno radi tega, da se loči optat. *bista*, *biste* in *bišę* (zadnja oblika je sekundarna) od impf. *běsta*, *běste*, *běšę*. Tako je tudi v nsl. v imperat. iz jednine *i* vzet v plur., da se po tem razločuje velevnik od sedanjika. — Gledé *bądq* ni sprejel Miklos. razlage, ktera se res ne dá zagovarjati; kajti *ei* v **bąd—e—i—nt* bi dal samo *i*, tedaj *bądi* ali morda *bądę* (kdor namreč pri tem misli na nejasno 3. os. množ. hvalętṽ), nikakor pa ne *bądq*¹⁾. Wiedemannu je, kakor J. Schmidtu, ta oblika conjunct.; na drug način se tudi ne dá lahko tolmačiti. Enako misli o *bą* (= **bhuant*), na kar je opozoril že Miklos. Vgl. Gramm. III², 89. — Na str. 55. razvidimo, da se v 180 slučajih piše in je tedaj tudi govorilo *mora*; *mra* se nahaja samo 14krat; mora se tedaj prva oblika sprejeti v slovnico, kar je že pred nekoliko leti povdarjal Jagić proti našemu Miklos. V nasprotji z Leskienom razlaga pisatelj *biją* iz *bvją* in *kryją* iz **krvją*, kteremu odgovarja še v ruščini *kroju* (Arch. VI. 288). Na str. 74—78 podaje nam vse sedanjike z — *aa* (*a*) m. *aje*, z *ěč* (*ě*) m. *ěje* in *ii* (*i*) m. *ije*, kterih je največ v cod. mar. in supr.

Na str. 99. govori ob aor. *rělṽv*, *tělṽv*. Tudi on jih ne more povoljno pojasniti gledé *h* m. pričakovanega *s*, kteri bi moral tukaj ostati, ker se naslanja na predstoječi mu *k* (**rěk—sv*) in ne stoji med samoglasnikoma. Samo med samoglasniki se spreminja *s* v *h*. Temu pravilu ali bolje navadi

¹⁾ Nekoliko neverjetno hipotezo o *bądq* izrekel je prof. Brandt v Russ. filol. Věst. VIII. 4., kjer pravi, da je morda *bądq* iz acc. *bą* (od samostavnika **bā*) + *dēm̃v* (= *děti*) nastalo. Iz *bądēm̃v* je po analogiji drugih glagolov v I sgl. *bądq*.

— kajti ta proces se še vedno vrši v sedanjih slovanskih jezikih (Arch. II, 400, Arch. V, 490 Baud. d. C. Beitr. VI, 221 m Šafařík Č. Č. M. 1847, I. 37—71. in Potebnja K^o istor. zv. III, 84—92) — se upira le malo izjem (n. pr. *pěšb*, *nosb*, *bosb*, *pojasb*, *rosa*, *slovese*); v *s* — aor. ni *s* med samoglasniki: *něsb* = **něs*—*sb*, v gen. pl. je *nasb* = **nas* + *sb* (Leskien, Die Partikel — am in der Decl. Berichte d. k. sächs. Ges. d. Wiss. 1884. str. 104), v češ. *dolás* se je ohranil *s* radi nekaj predstoječega mu soglasnika *n*. Na besede kakor *osb*, lit. *asžis*, axis, *nesą* (= nek'—s—), *desnb* itd. se ne sme ozirati v našem slučaju, ker tukaj odgovarja naš *s* indovropskemu *k's*, a ne *ks*, kakor v *rěk* — *sb*; *k's* se ima tedaj ločiti od *ks*. — Wiedemann samo faktum omeni »jedoch findet die Vertretung indogr. *ks* durch *h* (bez. š) nur vor folgendem Vokal statt.« Tako tudi Brugmann, Grundr. d. vgl. Gr. § 462. misli, da je naš *h* iz *ks* nastal skoz *ʃʃ*: »Ob der Gang *ks* — *kʃ* — *ʃʃ* oder *ks* — *ʃs* — *ʃʃ* war, lasse ich unentschieden.« Toliko je gotovo, da predstoječi *k* ni dovolj varoval *s*; zakaj se je pa v besedi *lys* itd. ohranil *s* vsled nekaj predstoječega *k* (cf. lit. *laukas*, let. *lauka*), na to se ne da lahko odgovoriti. V oblikah *rěste*, *těste* (2. pl.) razlaga *s* iz **rěk*—*s*—*te*, **těk*—*s*—*te* in pravi, da je pred *st* izpadel *k*, kterega mnenja je tudi Brugmann. To je verjetno — ali treba ni teh oblik od navadnih aoristov kakor *vedosta* etc. ločiti, in tukaj se je gotovo *s* ohranil obvarovan po sledečem soglasniku *t*; tako tudi v *rěste* nasproti *rěhv* (Mikl. Asl. Lautl.³ 238, 268).

Aor. *čisv*, *rěhv* ne razlaga iz **čvt*—*sv*, nego kakor drugi iz **rěk*—, tedaj tudi on misli, da je v njih »Hochstufe« nasproti sedanjiku *rek*—.

Tudi Wiedemann je obogatil slovansko filologijo z novo razlago aorista na —*ohv*, ktera se od Brandtove razločuje samo v tem, da ji ni podlaga 1. oseba mn., nego 1. jednine (str. 110). Po njegovem mnenju je k aor. kakor *vedv* pristopil *hv*, kateri je vzet od aor. kakor *dahv*, in nastalo je tedaj **vedvhv*. Iz prve osebe je ta analogija tudi v ostale prešla: po sliki *dahv*, *dahomv*, *daste* etc. dobili smo **vedvhv*, **vedvhomv*, **vedvste* etc. Potem se je iz *vedomv*, *vedovv*, tedaj iz prvotnega ali starejšega aorista, nadomestil *v* z *o* in tako so nastale oblike *vedohomv*, *vedohovv* in potem *vedohv*, *vedoste*, *vedošv*. Ta razlaga je dovolj neverjetna in vpliv analogije jako prisiljen in nenaraven; tako kombinuje jezikoslovec, a ne jezik. — Iz str. 111. in 112., na katerih je pisatelj sestavil impf. na —*šeta*, —*šete* in —*sta*, —*ste*, razvidimo, da prve oblike jako znatno prevagujejo v najstarejših spomenikih; v cod. zogr. ni nobenega impf. na —*sta*.

Na strani 117.—126. govori tudi Wiedemann o vprašanji, ktero je za slovan. filologijo bilo nekaj časa pravi noli me tangere, namreč o imperfektu in je sprejel razlago J. Schmidtove z nekterimi spremembami. Da

bi srbske oblike *recih*, *tecih*¹⁾ gledé sibilanta bile starejše od stsl. *pečaahtv*, *tečaahtv*, neče verjeti Jagić, ker se mu ne dozdeva verjetno, da bi se bile ohranile v srbohrv. prvotnejše oblike. Da v vsakem slučaju stoji staroslovenščina najbliže idealnemu praslovanskemu jeziku, to se ne veruje zdaj več, kakor tudi n. pr. ne, da ima povsod sanskrit najprvotnejše oblike, ne oziraje se pri tem na to, da ni kar tako samo po sebi verjetno, da je nekdanj bil jedinstven pravoslavanski jezik. Tako je n. pr. srb. *dići* prvotnejša od dotične stsl. oblike. Težavo delajo mu impf. *možaahtv* itd., kajti tukaj bi pričakovali po naši teoriji na vsak način **možěhtv*, **možčahv*, tedaj *z* in ne *ž*, če je res v slovan. impf. dativni suf. *ai*. Samo, ker si ne more omenjenih impf. pojasniti, išče pisatelj v njih instrumentalni sufiks *ē*, slov. *ѣ*, kateri predstojéče guturale preobrazuje v palatale, toda mora takoj sam priznavatj „ein infinitivisch verwandter Instrumental findet sich freilich nicht, es kann das nur ein Zufall sein.“ Ta razlaga, ktera se opira samo na nekaj negativnega — namreč na nezmožnost tolmačiti oblike *možaahtv* etc. — bi bila opravičena samo takrat, če bi se res ne dale te oblike nikakor tolmačiti na drug način in če bi nova hipoteza imela paralelo v sorodnih jezikih. Pa niti prvo niti drugo ni. Pri *možaahtv*, *pečaahtv* se da misliti, da je njen palatal posnet po sedanjiku (pečeši, pečeti etc.) Da so sedanjikove oblike res vplivale na druge, temu imamo dokaz skoraj v vseh slovanskih jezikih pri velevniku.

Slovanski komparativ n. pr. *dobrěj* je po pisateljevem mnenji tudi instrumental in ne lokal. Na str. 134. je dobro opazil pisatelj, da bi v partic. m. *hvaljětv* morali pričakovati **hvalivětv*, kakor *delavětv*. Oblike *hvaljětv* bi ne pričakovali nasproti sedanjiku *hvališi*, *hvalivětv* itd.; ona se da tako tolmačiti kakor 1. sgl. hvalja ali je pa, kar je manje verjetno, po vplivu 1. sgl. nastala, kakor je to pred kratkem izrekel Brandt v Russ. filol. Věst. 1886. 1. z. 69. — Na konci svoje knjige podaje nam marljivi pisatelj vse glagole na —*нq*— kolikor se jih nahaja v stsl. spomenikih, da razvidimo, v koliki meri so se takrat ti glagoli rabili nasproti sedanjim slovanskim jezikom.

V. Oblak.

III.

Imenitna knjiga.

(Dalje.)

Dalje nam slika učeni pisatelj, kako so se družila plemena v narod, in je nastajala uprava na temeljih ravnopravnosti vseh članov. Življenje slovansko je bilo nravno, naši pradedi niso poznali mnogoženstva, pri njih ni bilo sužnjeve, s katerimi so se seznanili šele po vplivu drugih narodov. Tedaj

¹⁾ Srbohrv. *pečijah* itd. je mogoče, kakor je to omenil prof. Mušić (Imperf. i aor. 78) primerjati z gršk. *πρωιησα*, **περωιησα*, kterima popolnoma odgovarja.